

GHIDAJUL — O FORMĂ DE RELAȚIE CU PUBLICUL PE CALE DE DISPARIȚIE ?

ANGHEL PAVEL

Astăzi foarte puțini muzeografi din România abordează în cercetările lor aspecte ale îndrumării în expoziții. În mare, ghidajul pare un lucru depășit, existând un fel de „așteptare” în apariția unei alte forme de relație cu vizitatorii. Există opinia că din punct de vedere teoretic s-a spus totul despre această formă de relație cu marele public; un domeniu mortificat. Pentru tinerii specialiști, veniți de curând în muzee, cu mici excepții¹, îndrumarea pare să fie o „sarcină” mărunță, care nu produce nici un fel de satisfacții. O mărturie a faptului că activitatea de îndrumare este un domeniu neinteresant pentru muzeologii români o reprezintă totala lipsă a unei oferte către „Revista Muzeelor” de articole sau relații legate de această activitate din partea numeroșilor specialiști care au beneficiat, sub diverse forme, de călătorii în străinătate și care în periplusurile lor extraromânești s-ar fi putut „interesa” dacă „pe acolo” ghidajul mai prezintă un interes, a căpătat alte valențe, au apărut noi forme sau a încetat să mai existe în raporturile cu vizitatorii.

Spre surpriza noastră, răsfoind unele publicații primite de redacția „Revistei Muzeelor” din străinătate, am constatat că relații public-muzeu i se acordă

o importanță deosebită, iar ghidajului una specială. Surpriza ne-a fost cu atât mai mare cu cât un număr din luna decembrie 1993 al revistei „Museum International”, publicație a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, era dedicat în bună parte acestei probleme².

Interesantă este noua terminologie folosită în prezent cu privire la unele funcții de bază din muzee. Nu se mai vorbește de muzeograf, ghid, îndrumător ci de EDUCATOR DE MUZEU sau AVOCATUL PUBLICULUI³. Desigur, aceste noi denumiri indică o schimbare sau, poate, o accentuare de optică care arată clar, spre bucuria noastră, că muzeul rămâne o instituție cu un cert caracter instructiv-educativ⁴, pusă în slujba comunității în sânul căreia își desfășoară activitatea. Dar, așa cum se subliniază, „și astăzi este greu să obții informații privind munca educatorului de muzeu”, lipsind sondajele de opinii, un număr mai mare de articole și materiale care să abordeze problema din punct de vedere teoretic, o centralizare a tuturor informațiilor, iar existența unui public constant de muzeu rămâne, în continuare, o doleanță nerealizată la scară planetară. Se recunoaște faptul că educatorul de muzeu are în lume o

situație grea, „de un sfert de secol el luptându-se să iasă din ghetoul în care se află”. Lipsa de fonduri financiare este generalizată. Din această cauză e tot mai greu să se facă noi achiziții de obiecte patrimoniale și, în consecință, să se organizeze expoziții originale din punct de vedere tematic. De aceea, se impune ca educatorul de muzeu să fie „un talent universal cu cunoștințe specifice”, care să suplinească lipsa de noi expoziții, atrăgând publicul prin harul său de a prezenta ceea ce există în prezent în muzee.

blic, nu ca la școală unde elevii sunt obligați (și chiar constrânși) să fie atenți la profesor, ci din interes față de tot ceea ce se spune și ceea ce se vede în expoziție. Aceasta presupune un anumit mod de exprimare și de a atrage atenția vizitatorilor asupra exponatelor etalate pe panouri sau în vitrine. Educatorului de muzeu i se cere, în mod tot obligatoriu, să cunoască toate colecțiile muzeului în care își desfășoară activitatea, indiferent dacă el are pregătirea universitară pentru diversele profiluri pe care colecțiile le au. Acest lucru indică

Grup de copii primind explicații în cadrul unei expoziții — Angers, Franța. Fotografie de Andrei Pîroi

În noua viziune, educatorul de muzeu sau avocatul publicului trebuie, în mod obligatoriu, să aibă o serie de calități, calități care nu au fost până acum puse în discuție. Astfel, acesta este „obligat (sublinierea noastră) să aibă capacitatea de a stabili o legătură de afinitate cu publicul încă din primul moment”. Deci, ghidul trebuie să se orienteze imediat ce a luat contact cu grupul de vizitatori asupra componenței sale, a nivelului de pregătire și interes al celor ce îl compun. Asta presupune ca pe baza a două-trei fraze schimbate cu grupul să poți stabili nivelul și modul în care va decurge vizita în expoziție. O altă calitate cerută educatorului de muzeu este aceea că el trebuie să se facă ascultat de pu-

marea arie de cunoaștere cerută educatorului de muzeu, inclusiv a tot ceea ce se află în depozite, atât pentru a putea face trimiteri și legături cu alte piese patrimoniale, cât și pentru a informa publicul asupra valorilor deținute de muzeu și a-l consulta în vederea realizării altor demersuri expoziționale. Ca o noutate, i se impune educatorului să fie „un liant între diferitele persoane care compun grupul”. Astfel, el trebuie să se facă înțeles de către toți vizitatorii, să le stârnească un interes egal, sau aproape egal, față de ceea ce văd și aud, și să se exprime într-un mod inteligibil pentru toți fără a face rabat la conținutul științific al expoziției. Iată că nu se mai pune problema acelor

grupuri care să fie formate pe criteriul nivelului de pregătire sau de interes, lucru foarte greu de realizat atunci când nu este vorba de elevi. O altă cerință pentru un educator, și care nouă ni se pare fundamentală, este aceea că „el trebuie să aibă calitățile unui bun pedagog, apt să transmită cunoștințele sale, să fie permanent în actualitatea muzeală, să poată prezenta într-o manieră abilă, spirituală și imaginativă (expoziția) pentru toate categoriile de grupuri”⁵. Iată deci că talentul pedagogic nu este omis ci, dimpotrivă, el se impune a fi nuanțat în sensul *abilității și imagina-*

O ultimă cerință ce apare acum în aproape toate domeniile activităților în care este implicat un număr mare de oameni, este șarmul-charisma pe care trebuie să o aibă educatorul de muzeu. Lucrul ar putea părea destul de simplu dar nu este, fiindcă, până în prezent, la angajarea muzeografilor se cere doar o bună pregătire profesională. Șarmul charisma nu trebuie asimilată doar cu o figură cu trăsături plăcute ci cu mult mai multe elemente: ținută impecabilă, un mers și o gestică adecvată, o mină a feții ce reflectă o bună dispoziție, iar pe traseul prezentării expoziției o mi-

Meșterul ceramist Ion Răducanu (Oboga), făcând demonstrații în Muzeul Satului, București

abilității de care trebuie să se facă uz în îndrumarea vizitatorilor. Se mai cere educatorului de muzeu să fie un bun sociolog și director de marketing. Având în vedere profilul colecțiilor muzeului și resursele sale financiare limitate, se impune ca educatorul să cunoască bine colectivitatea umană în care instituția muzeală există pentru a cunoaște nevoile spirituale (și nu numai) ale acesteia și a acționa în consonanță cu ele și să aibă capacitatea de a atrage în acțiunile muzeului sponsori și acți-viști voluntari.

mică variată în funcție de diversele momente expoziționale.

În ceea ce privește pregătirea se recunoaște că nu există mijloace de calificare pentru acest segment de activitate muzeală, că lipsesc mijloacele de informare (materialele bibliografice), ca și schimburile de experiență în domeniu. Se lucrează încă pe baza inițiativei personale, fără mijloace moderne care să permită o cunoaștere globală a ceea ce reprezintă astăzi muzeul în contextul educațional, eficiența muncii celor din muzeu și preferințele publicului privind

activitățile organizate de instituțiile muzeale. Pornind de la aceste constatări pe plan internațional, perfect valabile și pe plan național, credem că forurile diriguitoare ale muzeelor din țara noastră trebuie să aibă mai mult în vedere aceste probleme. Sototim că nu este suficient doar un Colocviu anual de pedagogie muzeală desfășurat fără o anumită tematică. Sunt necesare materiale scrise, schimburi de experiență, sondaje de opinii, cursuri specializate etc.

Legat direct de îndrumare, în Occident s-a ajuns la unele forme pe care noi nu le cunoaștem. În general, s-a renunțat la îndrumarea clasică. Pentru preșcolari și elevii mici vizita în expoziție capătă forma unui joc sau concurs spontan, fără ca scopul educativ să fie direct exprimat ci se subînțelege fără a putea fi cuantificate sau evaluate consecințele ulterioare.

În cadrul Secțiilor „Relații cu publicul” lucrează astăzi oameni cu specialități foarte deosebite: istorici, etnografi, biologi, literați, ingineri, critici de artă, dar și artiști dramatici, pictori, sculptori, balerini, meșteri populari, rapsozi etc. De ce o asemenea varietate de specializări? Fiindcă se consideră — spre exemplu — legat de o expoziție de arheologie că un meșter ceramicist, cunoscător al tuturor tehnicilor de realizare a ceramicii încă din neolitic (modelată manual, cu tipar sau la roată), executând demonstrații în fața vizitatorilor și oferind unele explicații privind formele, decorul și utilizarea vaselor este mai eficient decât explicațiile docte date de o îndrumare cu caracter strict științific. De asemenea, un pictor care explică concret cum se realizează o operă de artă (materialul-suport, combinația culorilor, tehnica picturii, modul prin care se obțin luminile și umbrele etc.), înlocuiește perfect ghidajul într-o expoziție de artă. Dar ce poate face o balerină într-un muzeu? În cazul unei expoziții de sculptură, ea ilustrează și explică diversele poziții ale corpului uman așa cum au fost ele redată de către artist. Mai mulți meșteri populari sau rapsozi, în funcție de tematică, pot asigura ghidajul în cadrul unei expoziții

cu profil etnografic sau de artă populară. Inginerul constructor într-un muzeu etnografic în aer liber poate oferi detalii interesante privind modul de realizare a unor monumente populare, asemănările sau diferențele privitoare la tehnicile arhaice și moderne de construcție. În cadrul unei expoziții de instrumente muzicale (culte sau populare) un interpret care execută partituri muzicale la mai multe instrumente ajută mai bine publicul vizitator în înțelegerea diferențelor de sunet produse de varii instrumente (legat de modul și din ce materiale sunt realizate), decât ceea ce poate explica în cuvinte un educator de muzeu. Desigur, există un număr mare de expoziții care reclamă prezența exclusivă a educatorului de muzeu. Rolul său nu s-a diminuat, dar ghidajul prin prezența în expoziție și a altor specialiști s-a nuanțat, a căpătat și alte dimensiuni decât cele cunoscute până acum.

Din exemplele mai sus citate, muzeografia românească poate realiza noi sisteme de îndrumare a publicului vizitator.

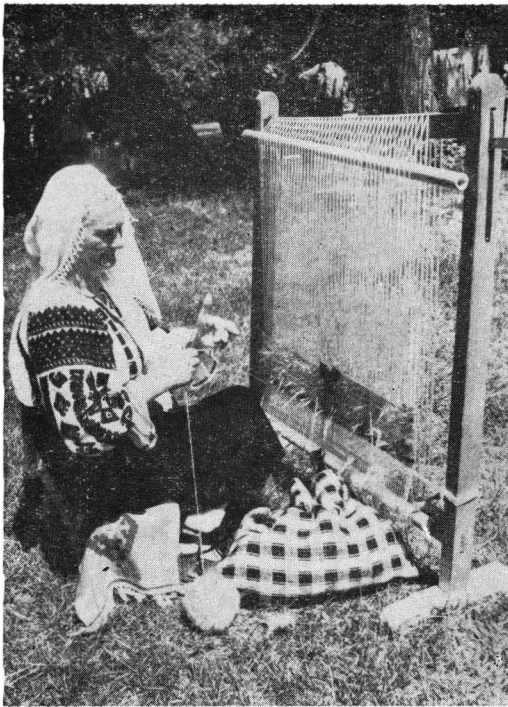
Tranzitor și sub formă experimentală, personal propunem un număr de trei forme:

— Ghidajul clasic practicat de către educatorul de muzeu în cadrul expozițiilor didactice⁶;

— Ghidajul „combinat” care conține până la un anumit punct o îndrumare clasică după care intervine o demonstrație a unui meșter, explicații date de o persoană participantă la un eveniment redat în expoziție, recitalul unui actor cu poezii sau texte adecvate din punct de vedere tematic etc., după care se continuă cu explicațiile date de educatorul de muzeu după care urmează un alt rapsod, meșter, artist etc. și combinațiile pot continua pe baza unui scenariu;

— Ghidajul aplicativ așa cum este el practicat în țările occidentale și pe care l-am descris mai sus.

Cele trei propuneri țin seama de structura actuală a rețelei muzeale românești, a patrimoniului existent și a posibilităților financiare avute la dispoziție de muzee. În acest ultim caz este de discutat problema schemei de per-

Creatoarea populară Adela Petre (Buzău) la Muzeul Satului, București

sonal a instituțiilor muzeale. Credem că pentru un timp nu se poate lua în considerare angajarea de către muzee a unor meșteri populari, artiști plastici, balerini etc., ci se va apela la sistemul colaborărilor sau a unor remunerări în sistemul cumulului de funcții (plata cu ora).

Revenind la educatorul de muzeu ținem să subliniem încă o dată că rolul lui devine din ce în ce mai important. El este chemat să aibă un aport substanțial în organizarea expozițiilor. El trebuie să fie consultat în legătură cu amplasarea etichetelor, a textelor explicative, a hărților și chiar a unor obiecte de valoare specială. El trebuie să indice organizatorilor curba expozițională cu momentele de vârf (maxim interes) și

de respiro pe baza propriei experiențe de conducere a grupurilor de vizitatori. De asemenea, alcătuirea scenariului în cazul ghidajului „combinat”.

Ce i se mai cere educatorului de muzeu? Capacitatea de a „lucra” cu obiectele. Aceasta înseamnă că orientarea europeană privind patrimoniul expus — „*Vă rugăm, nu atingeți obiectele*” începe să fie înlocuită cu sistemul american — „*Atingeți obiectul și încercați să îl folosiți!*”. În această situație educatorul de muzeu este obligat să cunoască modul cum funcționează un aparat, o instalație sau cum poate fi folosit un obiect care a dispărut de mult din uz. Numai așa el va fi în măsură să îi ghideze pe vizitatori și în folosirea anumitor exponate muzeale.

Desigur, problemele legate de îndrumarea publicului în expoziții sunt cu mult mai numeroase și mai diverse, legate de condițiile concrete ale fiecărei instituții muzeale. Noi am dorit să readucem în atenția specialiștilor această formă „*Veche*” de relație cu publicul care, se pare, renaște în noi forme și orice discuție pe marginea ei o considerăm binevenită.

NOTE

¹ Anghel Pavel, *Îmbunătățirea activității instructiv-educative pornește de la modul în care sunt concepute și realizate expozițiile muzeale* în „*Revista Muzeelor*”, nr. 4/1993, p. 44.

² *Revista „Museum International”*, nr. 180/décembre, 1993.

³ Personal preferăm denumirea EDUCATOR DE MUZEU.

⁴ C.G. Screven, *Les études sur les visiteurs* în *Revista „Museum International”*, nr. 178/1993, p. 4.

⁵ Citatele de până acum au fost extrase din: Cornelia Brüninghaus — Knubel, *L'educateur de musée, avocat du public*, în *Revista „Museum International”* nr. 180/1993, p. 13.

⁶ Anghel Pavel, *Expoziția muzeală didactică: dorință și realitate*, în „*Revista Muzeelor*”, nr. 4/1995, p. 25.